

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP

A HAZAI NÉGY EVANGELIKUS EGYHÁZKERÜLET KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy íven, a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden két héten.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KOVÁCS SÁNDOR theol. akad. tanár
Pozsony, Konvent-utca 11. szám.

KIADÓHIVATAL:

HORNYÁNSZKY VIKTOR
hírlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre a „Hivatalos Közlemények“ melléklettel egész évre 10 kor, félévre 5 kor., negyedévre 2.50 kor.

A Hivatalos Közleményeket az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják.

Hirdetés ára oldalanként 32 kor.

TARTALOM: Bőjti hangok. — *e.* — Néprontás. *Dr. Hajós Lajos.* — Szemle. — Oktatásügy. Törvényjavaslat az egyetemokről és egyetemi főiskolákról. *Dr. Eötvösné Nagy Olivér.* — Külföldi krónika. — Egyházi élet. — Irodalom. — Szerkesztői üzenetek.

Bőjti hangok.

De a mi betegséginket ő viselte. Es. 53, 4.

„Ime minden fejet elfogott a betegség és minden szívet az erőtlenség; talpától fogva tetejéig nincsen e testben épség, hanem mindenestől seb, dagadás, eves kelevény, melyeket nem gyógyítottak, sem be nem kötöztek, sem olajjal nem lágyítottak.“ (Es. 1, 5. 6.) Így jellemzi a próféta népének nagy nyomorúságát. Mindezek azonban csak jelenségek, symptomák; az alapbaj, melyből minden egyéb származik, az Istentől való elszakadás, a bűn. Elég világosan megmondja ezt is a próféta, midőn így szól az Úr nevében: „Halljátok meg Egek és vedd füleidbe, föld: Fiaikat nevelék és azokat nagy méltóságra emelém; ők pedig én tőlem elszakadának“ (Es. 1, 2).

S e bajnak nincs orvosa az emberek között; mert itt csak a bűnbocsánat hozhat gyógyulást, ezt pedig egyedül az adhatja meg, a ki megszeretett: a szent Isten. Jött Mózes az Úr nevében; de csak feltárhatta a bajt a törvény kérlelhetetlen szigorával. Jöttek a próféták s újra meg újra emlékeztettek a dúló betegségekre; de enyhítőül csak a jövőre utalhattak. Omlott az áldozatok vére, szállt fel az oltár füstje; de a tökéletes kiengesztelést nem hozta meg. Még kevésbé hozhatott gyógyulást az, a miben a pogány népek bíztak: kétségbeesésükben legjobbjaik végre szintén csak onnan vártak segítséget, a hova Izrael tekintett: onnan felülről, a világosság atyjától.

Midőn a betegség tetőfokára ér, akkor jelenik meg amaz Igaz Szolga, Istennek egyszülött fia, Jézus Krisztus. Nem veti meg ezt a beteg testet, a bűn nyomorában sinylődő emberiséget; tagjává lesz, baját, betegségét magára veszi. A szeretet indítja erre. S ez a szeretet nemcsak abban nyilvánlik, hogy az örök életnek beszédét hirdeti, beteget gyógyít, bánkódókat vigasztal,

elesetteket fölemel, hanem abban, hogy midőn az emberek bűnének átka fejére zúdul, midőn elárulják, megtagadják, gúny tárgyává teszik, elátkozzák, töviskoronát fonnak fejére s végül keresztre feszítik: ő nem vádol, nem ítél, hanem imádkozik: „Atyám bocsásd meg nekik; mert nem tudják, mit cselekesznek“.

Ime, így hordozta ő a mi betegségeinket. Összeroskadt alattuk; de mégis győzött; mert szeretetét nem olthatta ki semmi. Így szerezte meg számunkra a bűnbocsánatot s ezzel a gyógyulást. De ha meg akarunk gyógyulni, be kell látnunk, hogy betegek vagyunk s be kell vennünk azt az orvosságot, a melytől gyógyulásunkat várhatjuk. Azt sokszor halljuk: beteg az emberiség, beteg a kor, beteg a társadalom, beteg a családi élet, szóval minden beteg. De jaj, ha a világot ítéljük és magunkat nem! Pedig, ha szívünk mélyére tekintünk s kérdezzük: miknek kellene lennünk és mik vagyunk, bizony számunkra se marad egyéb azon töredelmes vallomásnál: „Atyám, vétkeztem az Ég ellen és Te ellened!“ Ekkor megértjük aztán azt a nagy vigasztalást, a mely e szavakban rejlik: „A mi betegségeinket Ő hordozta“. Ekkor érezzük Őt közel hozzánk. Szava, élete, szenvedése, halála és feltámadása nem közömbös többé előttünk: benne lelünk gyógyulást a hit által. S ez a hit a szeretetnek forrásává leszen.

Vajjon nem így gyógyultak-e meg a beteg lelkek kezdetben? Nem Jézusból áradt-e az újjászületésnek ereje az emberiség testébe? . . . Ma is csak egy útja van a gyógyulásnak: vissza Jézushoz, a ki a mi betegségeinket hordozta, de le is győzte mind a halálig hű engedelmisségével, határtalan szeretetével! Ez legyen a te utad is: a bűnbánat és hit útja. Erre intenek a bőjti napok, a melyek oly szívrehatóan hirdetik: „A mi betegségeinket ő hordozta“. — *e.*

Néprontás.*

A nagykörösi nazarénus vallás-ragályról azt olvasuk, hogy áldozatai elmebetegek. Ha igaz, hogy egy vallás elmebetegé teszi híveit, akkor ezt összetett kézzel nézni vétkesebb közöny a közegészségügy minden felpanaszolt hiányosságánál. Azoknak ezer különféle okuk van és mindegyikük megváltoztatása sok kulturát, pénzt, figyelmet, kitartást és időt követel, tehát ha mindez találkozik is, akkor is csak a jövőnek vetünk és első arátását öregén érzjük meg. Az alföldi valláshóbort, — ha igaz, a mint írják — oly betegség, melyet meg lehet gyógyítani esendőrszuronnyal és közigazgatási úton a legrövidebb idő alatt.

Ott van a hiba, hogy ilyenkor és így kell gyógyítani, nem kell idejében előretékintő okossággal. A közérdeklődés olyan fénykör, a mely a napi sajtó egy meggyújtott lángja körül keletkezik. Tapasztaljuk, hogy ezek a lángok — más, mint politikai téren — mindig későn gyúlnak fel. Mindig egy szenzáció gyújtja lángra. Az ország közegészsége dolgában ezek a szenzációk mindig egy lappangó betegség győzelmét, az áldozat utolsó vonaglását képviselik. A betegség maga a közöny homályában csirázik, növekszik és burjánzik tovább, arra nem világít senki.

Így láttunk utolsó évtizedeinkben nem egy elmebeteg libapásztor téveszmés káprázatainak nyomában Szűz Mária látó zarándoklatokat, melyek egész vidék műveletlen népét ragályozták. Nyitrán, Ó-budán és sok másfelé láthatatlan szellemek köveket, edényeket és mindent, a mi mozgatható, dobáltak egy-egy átkozott ház lakóira. Most legutóbb a magyar Alföldön egy szentkép „hitelesen” könyezett. Könyvekben, folyóiratokban, úri gyülekezetekben hódít egy új elmerontó áltudomány, vagy álvallás: a spirítizmus.

Nem akarok távolabb mezőkre kalandozni, csak az ép elme ragályos veszedelmeire mutattam. Mindegyik csak egy-egy szenzáció kapcsán kerül a közből a közfigyelem fényudvarába. A mikor már áldozatok vannak. A mikor az odavetett fény egy csatatér borzalmaikat mutatja. A mikor már tenni nem lehet mást, mint az áldozatokat tébolydába temetni. És hány csatatér maradt homályban? Hogy sokan lehetnek áldozatai, elgondolhatjuk.

Az ember legnagyobb kincse, kamatozó vagyona, az életharcban győzelmes fegyvere az ép elme. Emberi szellem teremt mindent, nélküle csak pusztulás van. Nevelése és fejlesztése a gyermekben a nemzet legnagyobb, legszentebb feladata. A nemzet szelemi vagyónának, népe ép elméjének veszedelmei halálontó ragályokénál nagyobbak.

És ennek a vagyonnak pusztulása évről-évre nagyobb. Korunkat az elmebetegség korának nevezik. A megélés nehézségei, a modern kulturába félig belekóstolt emberek fényűzés szomjúsága, társadalmi osztályok kiáltó ellentétei képezik az ép elme pusztulásának korszakos forrásait. Ezeket a forrásokat csak nagy társadalmi átalakulások tömhetnék el. A meddig a források öntik a mérget — és mindig gazdagabban öntik — addig az elmebetegség társadalmi baj, melyet csak gyógyítani lehet, de nem meggyógyítani. Az országos elmebetegügy ezen társadalmi betegség tüneti gyógyításával foglalkozik.

De én rámutattam egy negyedik forrásra, az ép elme megrontására. Ez a középkori sötétség és buta-

* E tanulságos cikket Az Ujság c. napilapból veszszük át. A tárgy és felfogás méltó a mi olvasóink érdeklődésére. Szerk.

ság talajvizeiből szüremkedik elő. A mikor a korbéli kulturában gyökerezett a babonákban és rontó hatalmakban való hit, melynek fáklyáit a váradi és nagykörösi boszorkányégető máglyák lobogása képezte.

Minő sajátságos találkozás! Könyves Kálmán király törvényt hozott: „De strigis vero, quae non sunt, nec mentio fiat” — a boszorkányokról pedig, mivel nem léteznek, említés se tétessék. Ma pedig Nagyörösön ismét lobog a máglyatűz.

Sok évre visszamenő tapasztalásaim vannak ilyféle nazarénus lélekrontásokról. Mert rontás ez, nem pedig ragály. Annak idején hosszú kórrajzokban vettem föl tébolydába zárt áldozataimál a csábítás, a rontás, a téboly kifejlődésének történetét.

Az ily hipnotizáló vallások delejes erővel vonzzák az ideggyengéket. Az ideggyengeség mértékétől, a hipnotizáló mérge adagjától és más körülményektől függ, vajjon idegbeteg, muló vagy végnélküli téboly áldozatai lesznek-e a lángba repülő vacsoravesztők. Az ellenben bizonyos, hogy ha meg nem perzselődtek volna ilyenféle rontás máglyatűzén, akkor nyilván végig bírták volna hordani ép lélekkel életterhüket.

Hát megvan az alföldi szenzáció, már tódítják, tagadják, színezik fehérrel, feketével. Bizonyára történik is valami, okkal, móddal és erélyvel. Elfojtják a rontás fészket és a szenzáció is elalszik. Azonban szivárog a mérge látatlanul és terjed a néprontás.

Ez ellen küzdeni a hazafias és okos publicisztika feladata. Ne aludjék el a közfigyelem lángja. Meg kell teremteni és szítani az érdeklődést, a fontosság belátását oly kérdések iránt, melyeket eddig alig vettek észre, — csak későn. Mikor már az áldozatokon alig lehet segíteni.

Dr. Hajós Lajos,
az orsz. közegészségi tanács
rk. tagja.

SZEMLE.

A „Religio feltámadása” cím alatt a „Magyar Állam” március 7-iki számában egy figyelemre méltó cikket ír a katolikus egyházi sajtóviszonyokról, mely világos fényt vet a feltámasztó szerkesztő Dudek János gondolkodására és céljaira. Ez az úr érdekes pillantást vet a kath. sajtó multjára, kesereg a jelen felett és a jövő tevékenység felélesztésére nem kisebb dolgot mozgat, mint azt, hogy *térjünk vissza a Pázmány századára*, a XVII. századra, mely szerinte a katolikus hitéletnek *legszebb korszaka* s politikailag is a töröktől való megszabadulás dicső kora volt! „Vissza Pázmányhoz!” ez a program, melyet az új szerkesztő maga elé tűzött. Ez ugyan világosan van mondva, melyből minden protestáns ember megértheti, mire törekszik most is a r. kath. klérus. Vigyázzunk: a farkasok száma, kik aklaink körül járnak, szaporodik. A Franciaországból menekült barátok és apácák nagy része hazánkba menekült, a hol tárt karokkal fogadják őket.

A mig az egész ország figyelme az áldatlan belső politikai testvérharc felé fordult, addig a klerus tervszerűleg folytatja ellenünk a régi harcot, híveinket, a hol csak lehet, adóval terheli és a kétségtelenül elért nagy sikerek mellett most már Pázmány korának visszaidézésére törekszik. A jelszó ki van adva: *vigyázzunk!*

OKTATÁSÜGY.

Törvényjavaslat az egyeteméről és egyetemi főiskolákról.

(Lukács kultuszminiszter javaslatának kritikai méltatása.)

Irta: dr. Eötvösi Nagy Olivér. (Vége.)

Azt hiszem, ez már magában is eléggé illusztrálja a tervezet tendenciáját. Hanem vessünk legalább egy pillantást arra, mit ad a tervezet ezen óriási áldozatok fejében a felekezeti egyetemnek?

Megfelel erre az 5. és 6. §. Az előbbi elvül állítja fel azt, hogy a magasabb képzést igénylő közhivatali és egyéb közpályákra (egyházi, igazságügyi, közigazgatási, tanári, orvosi, állatorvosi, műszaki, mezőgazdasági stb.) való előkészítés végett az egyetemeken és egyetemi főiskolákon külön karok szervezhetők s ebből a célból az elméleti tudományokon felül még megkívántató egyéb tanszékek és intézmények is létesítendők; az utóbbi pedig kijelenti azt, hogy ezen gyakorlati, praktikus pályákra előkészítő facultások közül csak azokat lehet valamely egyetemi főiskolán szervezni, melyeknek tagjai az illető egyetemi főiskola által ellátott elméleti tudományok köréhez csatlakoznak.

Mit jelent ez? Azt, hogy ámbár egy főiskolán egyetemileg adják elő a jogi, vagy theologiai tárgyakat, azért ezen tárgyak hallgatói ez által még nem nyernek jogot arra, hogy bármely praktikus életpályára lépessenek. Ők még legfeljebb tudósok lehetnek. Ha azonban akármilyen gyakorlati pályát választanak, kötelesek gyakorlati tantárgyakat is hallgatni. Igen, de ezt nem adják elő gyakorlatias alapon sem az egyetemen, sem az egyetemi főiskolán. Tehát kellene erre külön gyakorlati facultásokat szervezni úgy, hogy mindenütt lehetne pl. (elméleti) történelem- és társadalomtudományi és (gyakorlati) jogi facultás, vagy (elméleti) nyelv- és irodalmi és (gyakorlati) theologiai facultás. Szóval, ha fentebb kimutattuk azt, hogy egy jogi egyetem szervezéséhez legalább is két facultás volna felállítandó, egy theologiaihoz meg kettő, vagy három, akkor most bizvást kimondhatjuk, hogy egy, a gyakorlati képzést is szolgáló jogi egyetem létesítése négy és egy hasonló irányú theologiai csonka egyetem négy vagy hat facultás nélkül a tervezet szerint el nem képzelhető.

Ez — valljuk be bátran — absurdum. Oly absurdum, a melynek a megvalósításától még a földi javakban oly gazdag katolikus egyház is vissza fog riadni. Mert arról, hogy bármely felekezet is, egyetemállítási célokra államsegélyt kapna, szó sincsen. Sőt a tervezetnek alap-esszméje épen az abban az irányban kicsücsösödő tanszabadság, hogy egyetemet nemcsak az állam és a felekezetek, hanem a törvényhatóságok, egyes állampolgárok és egyesületek is alapíthatnak. Igaz, hogy mindehhez a törvényhozás beleegyezése és felhatalmazása szükséges, de hisz ez nem volna baj. Hanem baj igenis az, hogy az alapítványok (pedig egyetemalapításnál milliókról van szó) túlságosan a miniszteri mindenhatóság jogkörébe jutnának s azonkívül olyan nagy áldozatokat követelne az alapítótól, akárcsak egy egyfacultásos egyetem felállítása is, melyet az meghozni nem tudna.

Nem ismernők azonban a tervezet szellemét, ha röviden nem foglaloznánk a minősítő vizsgálatok kérdésével is. Erre nézve a 24. §. a következőleg intézkedik.

„A jelen törvény életbeléptével egyidejűleg minden oly tanulmányi vizsgálat, a mely a magasabb képzettséget igénylő közhivatalokra és egyéb közpályákra meg-

kívánt elméleti képzettség igazolására szolgál, az egyetemről függetlenül és állami vizsgálatként szervezendő“.

A 25. §. pedig így szól:

Ezen minősítő államvizsgálatoknak szabályzatai állapítják meg a feltételeket, a melyek mellett a különböző egyetemeken és egyetemi főiskolákon végzett jelöltek államvizsgálatra bocsáthatnak“.

Végül a 26. §. így rendelkezik:

„A vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyetemeken és egyetemi főiskolákon azon vizsgálatokra, a melyeket valamely minősítő államvizsgálatnak szabályzata az államvizsgálat előfeltételül szab, biztost küldhet ki, a ki a vizsgálaton elnököl“.

Ha eddig még kétségünk lehetett a javaslat nyújtotta „előnyök“ felől, ez a három § alighanem kiábrándítja a leghivebb hívőt is. Nem elég ugyanis, hogy gyakorlati facultást kell, vagy legalább is célszerű az elméleti mellett szervezni (mert hisz azt csak nem hiszszük, hogy Magyarországon annyi a tudós pályára készülő, hogy az összes állami egyetemeken és egyetemi főiskolákon kívül a felekezetiekre is jut belőlük); nem elég, hogy a drága pénzen fenntartott felekezeti vagy egyéb, nem állami egyetemnek nem volna egyéb joga, mint egyetemi fokozatokat (doktorátus, magántanárság, esetleg baccalaureatus, licentiatus) adományozni: hanem a közszolgálatra képesítő vizsgálatokat egyenesen az állam venné a kezébe, függetlenül az egyetemről s az állam azután a vizsgálatok szabályzataiban a felett is döntene, hogy a nem állami egyetemen végzett jelölt minő feltételek fenforgása esetén volna erre az államvizsgálatra bocsátható? Tehát az államnak itt ezer módja nyílnék arra, hogy a felekezetek vagy mások által óriási áldozatok árán fenntartott egyetemi facultásokon végzett jelölteknek közszolgálatra minősítő államvizsgálatait bármiféle előfeltételtől tegye függővé, tehát pl. akár attól is, hogy még egy évet hallgassanak állami egyetemen, vagy bizonyos tárgyakból tegyenek kollokviumot, szóval az állam akármilyen feltételt is szabhat, mert erre a 25. §. neki módot nyújt. De mindez nem elég. Azon vizsgálatokra, melyek a képesítő vizsgálat előfeltételét képezik, tehát az úgynevezett alapvizsgálatokra megengedi a tervezet, hogy az az egyetemen és egyetemi főiskolán is letehető legyen, azonban az állam az ily vizsgálatokra elnöklési joggal biztost küldhet ki. Mondani is felesleges, hogy ez még a középiskolákról szóló 1883: XXX. t.-c. intézkedéseivel szemben is retrográd intézkedés, mert felekezetünk középiskoláinak minősítő joghatálylyal bíró érettségi vizsgálatihoz az állam nem elnököt, csak kormányképviselőt küld ki, a ki még a bizonyítványokat sem írja alá, csupán azt ellenőrzi, hogy az állam politikai, kulturális és felügyeleti érdekei meg ne sértsenek. E szerint a tervezet a felekezeti egyetemet sokkal inkább alárendelné az állami beavatkozásnak, mint a felekezeti főiskola jelenleg van, a midőn pl. a felekezeti jogi főiskolák minden állami beavatkozás nélkül (a tanrend jóváhagyása s az államvizsgálati kültagok megerősítése nem tartozik ebbe a kategóriába, hanem az állami főfelügyeletébe) államérvényes bizonyítványokat állítanak ki.

Talán külön kiemelni is felesleges, hogy a tervezetnek ismertett óriási tévedéseivel szemben nagyon közömbösen hagy bennünket az, hogy a 36. §. meglehetősen dodonikusan ezt mondja: „A már meglévő egyetemek és a magasabb képzést szolgáló egyéb meglévő oktatási intézetek szervezetét a jelen törvény nem érinti“. Mit jelent ez? Azt, hogy akadémiáink megmaradhatnak, a míg el nem sorvadnak. Alapvizsgálataikon megjelenik a miniszteri biztos, képesítő államvizsgálatot csak állami

bizottság előtt lehet tenni, tehát az egyetemi főiskolákká át nem alakuló felekezeti főiskolákra a tervezet szerint jövő egyáltalában nem várna. Hogy pedig átalakuljanak egyetemi főiskolákká, ennek útját állják a fentebb kifejtett akadályok.

Valóban, nincs okunk örülni a tervezetnek. Ha törvénynyé válnék, felekezeti főiskoláinkra halálos csapást mérne.

KÜLFÖLDI KRÓNKA.

Ausztria. Az osztrák közvéleményt s közelebről az evangélikus köröket most két fontos kérdés foglalkoztatja, az egyik a házassági törvény revídiálása, s a másik egy különös esetből kifolyólag a szabad vélemény nyilvánítása. A házassági törvény reformja, Ausztriának egyik legégetőbb kérdése, évek óta folyik már róla szó s most végre a közvélemény nyomásának engedve, a parlament igazságügyi bizottsága foglalkozott e kérdéssel s munkálkodásának eredménye indítványként fekszik a birodalmi gyűlés asztalán. De ez indítvány sorsa bizony kétséges, a klerikálisoknak nem kell, mert szerintök nagyon liberális, a liberálisoknak nem kell mert szerintök nagyon klerikalis. Dacára a pártpolitikai hangulatsínálásnak, sok agitációnak, a törvényjavaslat mégis üdvös s az osztrák evangélikusok örülnek is neki. A javaslat célja azokat a nehézségeket és igazságtalanságokat, mely az általános polgári törvénykönyvben leginkább a római kath. állampolgárokat sújtják, enyhíteni, vagyis a római kath. polgárok házasságának felbontását, illetve elváltasztott felek újból való házasságra lépését megkönnyíteni. Eddig ugyanis a hirhadt 111 § a róm. kath. házasságot felbonthatatlannak állította s ha a törvényszéki eljárás következtében ágy- és asztaltól elváltasztott felek új és más házasságra léptek, azt a törvény bigammiának minősítette, sőt még abban az esetben is, ha az egyik fél más vallásra tért át. A kánonjog és az osztrák törvény e tekintetben teljesen fedik egymást, de az egyöntetűség még abban is megnyilatkozik, hogy a 63. és 64. § az egyszer felszentelt római kath. papnak még akkor is tiltja a házasságot, ha más vallásra is áttér. Az új törvényjavaslat csak az első, a III. §-t megváltoztatását veszi célba s ez utóbbit a 63. és 64. §-t érintetlenül hagyja, ezért liberális a javaslat a klerikálisoknak s ezért nem eléggé reformáló a liberálisoknak. A javaslat tervezői javaslatukat avval indokolják, hogy most egyelőre csak a legszükségesebb újítást akarják életbe léptetni, nehogy az ideális egészért való küzdelem hosszú évekre nehezítse meg a részleges jó megvalósulását.

Klerikalis részről féktelen agitáció indult meg e tervezet ellen, a lapok egyébről sem irnak, mint a tervezett reformról, mely szerintök az egyház és az állam jólétét s a társadalom erkölcsét teljesen alá ássa, szószékekről is folytonosan hangzik e panasz, hogy a házasság szentségét lábbal tiporják, gyűlésekre csöditik a népet, s már kész nyomtatott protestáló iratokat küldenek minden községbe, melyet a községi előljáráságnak csak alá kell írni, hogy a leghatározottabban elutasítja a törvényjavaslatot. Általánosan gyűjtik az aláírásokat, külön a férfiak, külön a nők részéről, sőt a gyermekeket is bevonják e mozgalomba. Beszélnek még arról is, hogy egyes fanatikusok maguk gyártnak aláírások protestációkat. Egyszóval egy törvényjavaslat, mely teljesen humánus alapon áll, mely pápai praecedensekre is tud támaszkodni — mert hiszen a pápák nagyon gyakran maguk is oldottak házasságot jó pénzért — irtóztató ellenke-

zésre talál a klerikálisoknál csak azért, mert hatalmukat féltik. Hogy mily szükséges e javaslat, mutatja már az is, hogy Ausztriában egy hatalmas egyesület létezik, melynek címe: Kath. elváltasztott házások egyesülete, s melynek célja: törvényhozási úton nyomoruk és nyomasztó helyzetük javítását elősegíteni.

A másik érdekes eset, a mely a kedélyeket most izgalomban tartja, csekély kezdetből országos botránnyá fejlődött. Prosznitzban (Morvaország) a cseh festőművész, Kupka Ferenc kiállította volt műveit s köztük egy sorozatot, melynek címe: Vallás. A prosznitzai reáliskolai tanár, Juda a kiállítási kalauzhoz írta az előszót, a melyben bizony nagyon szabadszelleme radikálismusból nyilatkozott a vallásról. A prosznitzai róm. kath. plébános, Juda régi ellensége, erre az előszóra hosszabb cikket közölt a cseh újságokban, a melynek tulajdonképeni célja volt Judát lehetetlenné tenni. A személyes torzszalkodás egyszerre pártügygyé fejlődött; a klerikálisok a pappal, a liberálisok a tanárral tartottak. A lapok is pro és kontra tárgyalták ezt az ügyet. Annaira jutott a dolog, hogy az összes cseh- és morvaországi középiskolai tanárok mind Juda pártját fogták s a papot közönséges denúciánsnak nyilvánították. Még továbbra vitte az ügyet a prágai egyetem professzora, dr. Maszarik s egy leginkább tanárok és tanulók által látogatott gyűlésen egyenesen azt követelte, hogy válaszsák el az iskolát teljesen az egyháztól, ne engedessék meg a klerikusoknak semmiféle befolyás, mert minden egyes katecheta nem más, mint az állam által fizetett denúciáns. Lett erre felháborodás! A hány róm. kath. katecheta csak Cseh- és Morvaországban van, az mind neki megy most Maszariknak, eddig 750 becsületsértési pört akasztottak a nyakába. Így akarják anyagilag és erkölcsileg tönkre tenni.

De még egy áldozata is lesz ennek a hadjáratnak: Dusek a csek-református kerület alsuperintendense egy zárt körben Maszarik érdekében beszélt, beszéde valahogy árusulás következtében nyilvánosságra jutott s ime egy keresztényen lelkész kénytelen lesz bíróság előtt vallás-háborogtatásért felelni, mert bizony önéki is jutott egynehány per.

EGYHÁZI ÉLET.

Protestáns esték. A magyar prot. irod. társaság pozsonyi fiókja f. hó 3-án kezdte meg a „Prot. esték” cím alatt már 10 éve kultivált s általános közkedveltségnek örvendő népszerű felolvasásoknak 19-ik, ezúttal hat előadásra tervezett bőjti sorozatát. E hat előadás:

I. Március 3-án: *Végtelen bizalom Istenben*: Hörk József. II. Március 10-én: *A mohammedán vallás szek-téről*. Szabad előadás. Goldziher Ignác, budapesti egyetemi tanár. III. Március 17-én: *A szentírásról*: Raffay Sándor. IV. Március 24-én: *Jelenségek és tünemények mythologiai magyarázata*: Losonczy Lajos, pozsonyi ev. főgymn. tanár. V. Március 31-én: Felolvasással egybekötött *nagy hangverseny* kiváló művészek és műkedvelők közreműködésével belépti díjjal, jótékony célra. E hangversenyről külön program lesz kiadva. VI. Április 7-én: *A biblia*: Perjéssy Lajos, verseci áll. főreáliskolai tanár.

Mint e programból is látszik, e sorozat mult szombaton tartott második estéjének különös fényt és jelentőséget kölcsönzött a budapesti tud. egyetem világhírű orientalistájának közreműködése, a ki tárgyából szabad előadásban értekezett. A kiváló tudósban kitünő és igen sympathikus előadót ismertünk meg. Igazi paedagogikai oekonomiával és biztossággal ragadta ki a kérdés ren-

geteg anyagából azt, a mit egy rövid óra szűk keretében egy, bár művelt, de e kérdésben laikus hallgató közönséggel közölni kell és lehet; s e mellett igazi mestere a felolvasói szempontból felette nagy művészetnek, mikép kelljen az anyagot úgy csoportosítani s azt a stílus révén úgy népszerűsíteni, hogy az a hallgató-ságnak tanulság és élvezet forrása legyen. — A jellemzés, a melyet a két fő mozlim szektáról, t. i. a *sunni-tákról* és a *shyitákról*, illetőleg az az utóbbi körből kinőtt ú. n. *ismaeliták* felekezetéről adott, ráutalva egyrészt a kettő közötti ütköző pontra (a mely a kalifaságban, vagyis a próféta-utódlás jogában csúcsosodik ki), másrészt pedig az ez ütköző pontból kiágazó ellentétes utakra (amott, t. i. a sunnitáknál a „*consensusra*“, vagyis a kalifa személyében összpontosuló közvéleményre, egyébként bármely származású legyen is; emitt pedig, t. i. a shyitáknál, a prófétától való jogszerű leszármazás elvére, vagyis az „*auktoritások*“), a melyek e két főfelekezetet elvi alapon állítják egymással szembe: világossága s meggyőző erejénél fogva mesterinek mondható. Klasszikus volt a kritikája azon újabb, francia földön fakadt elmélettel szemben, a mely népszichológiai momentumot vegyítve a kérdésbe, a leginkább Perzsiában elterjedt shyita szektában a felvilágosodottabb és mozgékonyabb árja szellem képviselőjét látja a sunnismusban megnyilatkozó türelmetlenebb s maradibb arabs (sémi) szellemmel szemben: holott, mint Goldziher praktikus példával (az idegennel való érintkezésből eredő tisztátalanság kérdésével) szemléltetően igazolta be, épen a sunnismus az, a melynek dogmatikus felfogása a szabadabb mozgást megengedi, míg a shyismus mereven a betűhöz ragaszkodik. A kép pedig, a melyet az ismaelita szektáról festett, úgy tüntetve ezt fel, mint a neoplatonikus emanationális bölcseletnek az izlam mezején való érvényesülését, mely bölcselet aztán az emanationális elv által igazolt ú. n. lappangó imám (Muhammad újabb és újabb incarnatiói) theóriából az izlam Máhdi (Messiás) hitét fejlesztette ki, mely hitnek praktikus megnyilvánulásai a különböző mahdi-felkelések: szinte drámailag eleven és meggyőző volt. Nagy élvezet volt ez előadás az egész hallgatóság számára s a prot. irod. társaság pozsonyi fiókjának elnökségét elismerés illeti meg, hogy alkalmat nyújtott Pozsony intelligenciájának, hogy e kiváló tudósunkkal személyesen megismerkedhetett. Végezetül meg kell emlékeznünk egy dolgról, a mire Goldziher mindjárt előadása bevezetésében utalt. Abból indult ki, hogy miután előadása címét beküldte volna, kétsége támadt, vajjon jól választotta-e ezt meg, nem túlságosan elviselt-e e dolog a közönség szempontjából. Am csakhamar elüzte aggályait két szempont. Az egyik, hogy épen Strassburgból visszautazóban van, hol a 70 éves jubileumát tartó orientalista tudóst, Nöldeckét ünnepelték s ez útjában nagy lelki gyönyörrel tapasztalta, hogy a művelt közönség mily élénk érdeklődést tanusított az orientalista tudomány iránt. A másik: mert épen Pozsony ev. theol. akadémiája az, a mely léte első percétől fogva az összehasonlító vallástörténetet, megelőzve sok külföldi intézetet s a budapesti egyetemet is, előadásai programjába vette, mint ezt nem rég a híres francia vallástörténész, *Jean Reville* egy vallástörténeti kongressuson elismeréssel emelte ki, s mert épen Pozsonyban jelent meg a „*Theol. Szaklap*“ is, a mely ugyancsak az összehasonlító vallástörténeti kutatásoknak szívesen nyitja meg hasábjait. Joggal véli tehát, hogy e városban jó helyen szólal meg s tárgya nem lesz egészen idegen. A kiváló tudós ez elismerését a theol. akadémia nevében hálás örömmel honoráljuk.

Az estén különben volt még két ének, szavalat. Albert József lyceumi tanár újabb meséiből olvasott fel,

a melyeket a közönség elismerés jeléül megtapsolt. A világhírű magyar tudóst dr. Dobrovics Máttyás elnök üdvözölte.

Vallásos esték. Tatra-Rákoson (Rókusz) nagy érdeklődés mellett tartott március 4-én Dianiska Frigyes, Kés-márk lelkésze vallásos előadást a reformátorok feleségeiről és családi életéről. Úgy maga a szerencsésen választott tárgy, mint a lelkes előadás, elragadta a hallgató-ságot. A nagy figyelem azt bizonyítja, hogy a lelkek rég sóvárogtak ily nemű táplálék után s már faluhelyen is szép sikerrel meghonosíthatók a vallásos jellemű, de egyúttal ismeretterjesztő előadások.

Gyülekezetek évi értesítői. Közgyeházunk élete egy organismushoz hasonlítható, a melynek életműködése a legbensőbb összefüggésben áll az őt alkotó egyes szervek életműködésével. Ha a tagok épek, ép a test is: és viszont. Ez okból nem érdektelen egyes gyülekezetek életműködését megfigyelni, mert ezekben, mint tükrödarabokban az egész egyház életének képe tükröződik vissza. A gyülekezetek évi értesítői azért nagy fontosságúak, első sorban közgyeházi szempontból. De nem kevésbé fontosak az illető gyülekezetek beléletének további irányítása szempontjából is: s ez az oka, hogy, miként t. olvasóink visszaemlékeznek, a gyülekezetek nyomtatott évi értesítőinek kérdését lapunkban külön megbeszélés tárgyává is tettük (l. 1905. évf. 50. sz.) azon szándékotól vezettetve, vajha gyülekezeteinket ily nyomtatott évi értesítők kiadására bírhatnók.

Elvi álláspontunknak megfelelően most egy lépéssel szándékunk tovább menni. Tervünk rövid kivonatban közölni adatait s ez okból kérjük a t. lelkész urakat, hogy a gyülekezeti értesítőket szerkesztőségünknek beküldeni szíveskedjenek. Ezúttal a következő gyülekezetekről adunk értesítést.

a) *A kassai ág. h. ev. I-ső anyaegyház* évkönyve (XXVI. évfolyam) szerint 1905 folyamán e gyülekezetben kereszteltetett 27 gyermek, köztük 4 törvénytelen. Az előző évhez képest a születettek száma kevesebb 3-mal. Konfirmáltatott 27 gyermek: eskettetett 15 pár, köztük csak kettő tiszta ev., 13 pedig vegyes, meghalt 25 személy. Úrvacsorával élt 469, 37-el kevesebb, mint előző éven. Hozzánk áttért 2, tőlünk kitért 1 személy. A baptistákat elismerő s lapunkban is ismertetett miniszteri rendeletnek hatását e gyülekezet is már megérezte, a mennyiben 2 nő, a kik már előbb is baptistákhoz szítottak, most hivatalosan áttért a baptista felekezetbe. Az adófizető egyháztagok száma 303, a kik összesen 3672 kor. egyh. illetéket fizetnek. Az istentisztelet nyelve magyar és egyszer havonként német. Az értesítő „*Aranykönyv*“ címen külön rovatban közli azon egyháztagok neveit, a kik egyházi évi illetékeiknek tőkéjét fizették be s ez által az egyház örök tagjaivá lettek, mert a tőke az egyháznak halálok után is ad infinitum kamatozik. 36 ily befizetést találunk. Viszont „*az egyház emléktáblája*“ címen, ugyancsak külön rovatban azon jöltevők nevei vannak megörökítve, kik a kassai evang. egyház és iskola tőkéjét hagyományokkal és alapítványokkal gyarapították. 53 ilyen jöltevő nevét olvassuk, 1870-től kezdve. A hagyományok és alapítványok főösszege pedig 1876—1905. évekről kitesz 171,906 kor. 82 fillért. Érdekes adalék az 1905 évi évkönyvre adakozók kimutatása is, a mely szerint e célra 208 tag 4 koronától le 30 fillérig váltakozó összegben 267 kor. 70 fillért adakozott, a miből kitűnik, hogy az ilyen évkönyvek kiadása nem okoz a gyülekezeti pénztárnak külön terhet, sőt esetleg némi jövedelemtöbblettel is járhat. Az 1905. évi bőjti házankénti gyűjtés az egyház

javára 91 tagtól 156 koronát, az 1905. évi „jakabi“ házanként való gyűjtés 80 tagtól 148 koronát eredményezett. Az egyház maga is jótékonyági célra erejéhez mérten szép összeget fordított, melyből magára a rozsnyói árvaházra 325 korona 45 fillér jutott. Öffertoriumból befolyt 139 kor. 85 fillér, perselyből 375 kor. 03 fillér, harangozásból 174 kor. Pénztári forgalom volt 40,648 kor. 57 fillér 1312 kor. 52 fillér pénztáregyenleggel. Vagyonállás (tőkevagyonban) az 1905. év végén 115,729 kor. 58 fillér, 359 kor. 05 fillér szaporulattal; az 1906. évi költségvetés szükséglet és fedezet rovata 11,882 kor. 82 fillér összeget tüntet fel; az iskolapénztár forgalma volt 51,415 kor. 12 fillér, az iskolapénztár vagyona 162,263 kor. 40 fillér. költségvetési előirányzata 1906-ra szükséglet: fedezetben 17,970 kor. A pénztári kimutatásokat az egyház 1905. évi története követi, melynek legnevezetesebb momentuma Móhr Béla addigi s.-lelkésznek rendes lelkészszé való megválasztása. Majd a gyülekezetet is érdeklő esperességi és kerületi ügyek közlése után az „egyház gyásza“ c. rovat a gyülekezet kiváló halottának, Várkonyi Dániel presbyternek rövid nekrológját hozza. Az értesítőt bezárják a szükséges tudnivalók (istentiszteleti rend, egyh. cselekmények, iskolalátogatás stb. dolgában), melyeket megelőzőleg Móhr B. lelkész székfoglalóját olvashatjuk, a melylyel néh. Csisko János szellemi örökébe lépett. Az értesítő gondos, körültekintő több momentumában („aranykönyv“, esp. és kerületi ügyek felvétele „egyház gyásza“) követésre méltó.

b) A *szepesbélai* gyülekezet ezúttal 9-ik évi értesítőjével számol be az 1905. év eseményeiről. Az értesítőnek, a melyet a szepesbélai templom képe díszít, igen ügyes a beosztása, sőt bizonyos mértékben mintaszerű. Előszavában ráutal röviden az 1905. évi rossz termésre és szárazságra, nemkülönben a várost ért tűzvészre, hogy ráutaljon az isteni gondviselésre is, a mely védő karjával óvta az egyházat. Sajnosan panaszolja fel az évkönyv az Amerikába való kivándorlásokat, a melyek az egyházi tagok sorát jelentékenyen megritkítják, holott pedig itthon is nyílnék munkára tér. A lefolyt év egyik kedves mozzanatát képezte március 26-ika, a mikor a gyülekezet, a város, az esperesség s egyetek Weber Samu lelkészt 70-ik születésnapja alkalmából ünnepelték. Az első rovat „Unsere Gottesdienste“ címen felsorolja azon istentiszteleteket, a melyeken a szokásos egyházi ünnepek során kívül eső napokon tartottak, milyenek pl. a pogánymissió érdekében, a templomszentelés emlékére, az aratási hálaadások tartott ünnepek. Majd „Erziehungs und Unterrichtsanstalten“ címen számol és a gyülekezeti óvodáról és iskoláról. Az óvodában 64 gyermek nyert gondozást (közülök 31 ev., 23 r. kath. és 10 zsidó); a népiskolába 356 gyermek járt (közülök 136 ev., 187 r. kath. s 33 zsidó); az ismétlő iskolába járt 42 tanuló (20 ev., 22 r. kath.); az ipariskolába 72 és pedig 29 ev., 43 r. kath. Az ev. növendékek vallásoktatását a lelkész végezte. A konfirmációi oktatásban 21 gyermek részesült (4 fiú és 17 leány). Érdekes e kimutatásnak az a része, a mely számot ad a Bélár kívüli magasabb iskolákra járó bélai ev. gyermekekről, kiknek száma 118 s a kik, ha studiumaikat befejezik, a gyülekezettől rendszerint végleg el is szakadnak, mert hivatásuk másfelé köti. Ime az oka, hogy miért oly kevés ott a fiúkonfirmándus s másrészt, hogy miért pusztulnak kisebb városbeli gyülekezeteink. Amerika és a felsőbb tanulmányok! A következő III. szakasz a gyülekezet kormányzásáról számol be, majd a IV. a népesedési mozgalmakat tárja fel. Megdöbbentő, hogy az egyetlen 1905. év alatt Amerikába csupán Szepes-Béláról 99 személy vándorolt ki, köztük 33 evangélikus. E szomorú statisztikát még csak fokozza

az, hogy míg a r. kath. polgárok idővel visszatérnek, az intelligensebb evangélikus polgárok könnyebben akklimatizálódnak Amerikában s ott maradnak. Egyébként a gyülekezet tagjainak száma 1113 volt, a 4 filiával (Keresztfalu, Nagyör, Zsdjár, Javorina) együtt 1325. Született 30 gyermek, házasságra lépett 8 pár. Az évkönyv külön jegyzetben névszerint közli azok neveit (2 pár) a kik vegyes házasságra lépven, reversálist adtak a r. kath. egyház javára. (Vajjon e megbélyegzési eljárás helyes-e: arra nézve a vélemények aligha nem lesznek eltérők!) Meghalt 95 személy. Az V. szakasz a gyülekezet vagyoni viszonyairól szól s 68.806 korona 65 fillér vagyonkimutatással záródik. Majd a VI. szakasz a gyülekezetben végzett belmissiói tevékenységről tudósít, melynek — igen helyesen — egyik jelentékeny tényezőjéül magát e „Jahresbericht“-et állítja oda, a mely a mellett, hogy 400 példányban tájékoztatja a híveket a gyülekezeti életviszonyokról, nagy mértékben költögeti az együvértartozás tudatát. Majd jelentést tesz, mely naptárak, lapok és folyóiratok (s hány példányban) járnak a gyülekezetbe, tudósít a nőegylet évi tevékenységéről s az ifjúsági egyletről; mindkettő — úgylátszik — igen élénk buzgóságot fejt ki.

c) A *pozsonyszentgyörgyi* ev. egyházközség értesítője szerint is egyes hívek a vándorbothoz nyúlnak a phyloxera által elpusztított szőlők miatt s Amerikába vándorolnak szerencsét próbálni. Az egyház lélekszáma 800. Született 20 gyermek, konfirmáltak 13, eskettetett 5 pár, meghalt 20 egyén. Úrvacsorához járult 344 lélek, iskolába járt 104 gyermek. Bevétel volt 6869 korona 43 fillér. Kiadás 5541 K 41 f, pénztári maradvány 1328 K 02 f. A gyermekekkel tartott karácsonyi istentisztelet közetszést aratván, állandósítani fog (Ajánljuk követendő példakép más gyülekezeteknek is. A karácsonyi emlék a gyermek lelkéből kitörölhetlen s a gyermekek révén nagyon sikeresen hathatunk a szülőkre is!) Önkéntes adományok révén 16 és fél hl. bor és 454 K készpénz folyt be. A gyülekezet lelkésze Schönwiesner Kálmán.

d) A *grinádi* (Pozsonym.) gyülekezet évkönyve is panaszkodik az Amerikába való kivándorlás miatt. A gyülekezet tagjai közül (összes számok a filiákkal együtt 547!) Amerikában jelenleg 19 él. Igen kedves és ügyes vónás, hogy az évkönyv, a midőn ezeket felemlíti, üdvözlöt küld nekik. Bizonyynal csekély dolog, de ethikai jelentősége nagy: az idegenbe szakadt gyermekek érzék, hogy édes anyjuk: a gyülekezet el nem felejtette, sőt számon tartja őket! Született 16 gyermek, konfirmálva lett 8, eskettetett 2 pár (egyik vegyes), meghalt 18 személy, úrvacsorát élvezett 268 lélek. Az elemi iskolába 94, az ismétlőbe 23 gyermek járt. A templomot a lefolyt évben kívül-belül újra meszelték. A volt lelkész sírját kitarozták, Cseklészen a vallásoktatást állandósították. A torony- és harangalap állása 1905 végén 1697 K 72 f. Egyházi adót s szabad járulékot fizetett összesen 213 egyháztag. Bevétel s kiadás mérlege 4660 K 42 f, 1251 K 94 f többletkimutatással. Összes vagyonállapot: 5122 K 54 f. Az értesítő elején találunk rövid utalást a hazánk egét borító fellegekre. Helyes dolog: a vallásosság szentelje meg a hazafiságot s jó, ha a kettő közötti erkölcsi kapcsolatra ily értesítőkben is alkalmilag ráutalunk.

Nemes adomány. *Dégenfeld* Lajos gróf v. b. t. tanácsos a sziráki elemi iskola IV. tanterme fölépítéséhez 1800 korona értékű anyagot adományozott. A vallás- és közoktatásügyi miniszter köszönetét fejezte ki az adományozónak.

Róm. kath. szentek Gergelyiben. „Egy szó nyílallott a hazán keresztül“ . . . megjelent Gergelyi ősi

egyházának 1905. évi értesítője. Ez nem mindennapi süített eledel, méltó, hogy gondos szemmel átlapozzuk, s a tartalomból semmit el ne mulasztunk. Elsőben is szembetűnik a naptári rész, a melyet a szerkesztő Rózsa Kálmán és neje (előbb Bucsánszky Alajos), vagy Bagó Márton évtizedes hírű naptáripáros cégtől kért kölesén s a melynek kisebb baja az, hogy merőben elűt kiállításra az izléses és csinos „honi“ (pápai) résztől. Megtudjuk itt, hogy mik a római katolikus anyaszentegyház ünnepei (többi közt keresztjáró napok, Úrnapja, Jézus gyolcsának, lándzsáinak és szögeinek, a szent vérnek, rózsafüzérnek, a Fájdalmas szűznek stb. ünnepe), nyomban következnek a keleti ker. egyház ünnepei, majd az elrendelt bójtók, a magyar korona országainak *védőszentjei*, prot. ünnepekről szó sincs. A hónapok nevei közül izelítől közöljük Boldogasszony, Szent György, Szent Iván, Szent Jakab, Mindszent stb. havát. Az egyes hónapoknál van közös kath. és prot. naptár, külön görög-orosz naptár — így jut Gergelyi azon kiváltságos helyzetbe, hogy megtartja az összes piros betűs Mária-ünnepeket (Mária szeplőtelen fogantatását is), Úrnapját, ellenben föl van mentve a fekete betűs nagy-csütörtök, *nagypéntek* megülése alól. Október 31-ike ott csupán *Farkas püspök* napja. Szinte hajlandók vagyunk azt hinni, hogy a szerkesztő *finom iróniával a közeledő regnum Marianumot* akarta így módon köszönteni. Ámde, ha ez igaz, mire véljük, hogy a 2031 lelket számláló anyaegyházban egyetlen példány sem kél el a protestáns szellemű, kiválóan szerkesztett s olcsó Árvaházi naptárból, holott Körmen (1980 l.) 100, Beled (1600 l.) 120, Bük (1238 l.) 110, Csöngye (2000 l.) 110, Sárvár (800 l.) 100, Galsa (840 l.) 90, Boba (1200 l.) 80, Szend (700 l.) és Szent-András (800 l.) 70 pld. kér belőle évről-évről? A füzet végén a pápai tájékoztatóban lelkeszi szóval ajánlva egy csomó szolid céget találunk. Nincs kifogásunk ellene, — de ha ennek hely jutott, csodáljuk, miért maradt ki a Luther-Társaság, Prot. Irodalmi Társaság, Vallásos iratok terjesztő Társulat kiadványainak jegyzéke, mely a lelkipásztori munka keretébe annyira bele illik?

A mi a naptár, akarom mondani évkönyv szellemi részét illeti, azt néhai Szalay Ferenc, elköltözött vesprémi esperes nekrológja nyitja meg; azután a gyülekezet szervezete, népességi statisztikája, majd lelki gondozása következik. A lelkész évek óta nagy sikerrel rendez vallásos esteket, a nép a filiákból is buzgón látogatja. További fejezetek: iskola ügy, gyülekezeti könyvtár (érdekelte volna bennünket a könyvek jegyzéke), gyülekezeti pénztár, nőegyletek (a filiákban is), Aranykönyv. Ez utóbbi adataiból közöljük, hogy karácsonykor 58 gyermeket ruháztak fel, a torony alapot Mohácsy Lajos és neje gyarapították, az alapítványok összeirattak stb. Általában a szorgalmat, munkálkodást, lelkipásztori serénységet el kell ismernünk. Hiszszük, hogy jövőre a naptár elmarad s több örvendetes mozzanatról számolhat be.

Halálozás. *Révész János* nagybányai lelkész és szerkesztőt súlyos csapás érte. Kisebbit fia, a 9 éves Tibor, rövid szenvedés után meghalt. A kegyelmes Isten küldjön vigasztalást a mélyen sújtott szülőknek.

Selmecbánya. „Szegények mindenkor vannak veletek“ Máté 26., 11. Jézusnak e szavai illenek különösen a selmecbányai egyházra. Hol is található hazánkban több szegény, mint az ércbányászok népe körében. Nehéz s veszélyes munkával keresi mindennapi kenyerét; de azért nem csügged s mindennap új reménnyel s Istenbe vetett bizalommal indul a munkába. S e bizodalma, reménye meg nem szégyenül! Ha már nem telik becsületes munkája után a mindennapi kenyérré, úgy lehetőleg pótolja azt egyházunkban az evang. szeretet. Hogy ez az

általános szegénység mellett is mily gazdagon buzog s milyen változatos alakban nyilvánul, erről szólnak a következő adatok. Folyó évi március hó 4-én tartotta a helybeli evang. nőegylet a Lyceum tanácstermében Händel Vilmosné elnökle alatt beszámoló közgyűlést. Az elnök előterjesztéséből kiemelem a következőket. A 153 tagból álló egylet segélyezett s ellátott 37 szegény özvegyet, 6 elaggott, keresetképtelen hajadont, 9 árva leányt s 10 fiút. Kivételesen gyámolított két elszegényedett családot és egy lelki beteg férfiút. A konfirmációnál felöltötött, részint egy arra szóló hagyomány kamataiból 4 jó magaviseletű szorgalmas leányt és 10 fiút. Tanpénzt fizetett összesen 19 növendékért és ellátta őket a szükséges tanszerekkel. Az egyik iskolában fizette a kézimunka-tanítónőt s a szükségből már évek óta fennálló s jobbára önkényes adományokból fentartott 3 s 4 tanfolyamú polgári leányiskolát segélyezte évi 200 koronával. Két szegény özvegyet ellát szállással és tüzelőanyaggal.

Ilyen és ezekhez hasonló segélyezésekre fordított a lefolyt évben 3048 koronát készpénzben.

A karácsonyfa adományai, melyekben — a mint már erről egyszer beszámoltam — 17 fiú, 18 leány, 31 özvegy s elaggott hajadon s kivételesen 2 férfi részesült, legalább 800 koronára értékelhetők.

Megtakarított vagyona meghaladja ez idő szerint az 50.000 koronát.

A krisztusi szeretet az emberi megnyilatkozásait áldja az Úr, a mi jóságos Istenünk s Atyánk a jövőben is legjobb áldásaival.

H. V.

IRODALOM.

Zöckler O., *Gotteszeugen im Reiche der Natur*. Biographien und Bekenntnisse grosser Naturforscher aus alter und neuer Zeit. Zweite verbesserte und bis zur Gegenwart ergänzte Auflage. Gütersloh (Bertelsmann) 1906 496 lap. Ára kötve 7 márka.

E mű hatalmas apológiája a positiv evangéliumi kereszténységnek az élet- és jellemképekben föltüntetett természetrajz megvilágításában. Ilyet az irodalomból még csak kettőt ismerünk, ú. m. a prot. *Dennert* s a kath. *Kneller* tollából s azt a célt, a természettud. s a keresztényen vallásos ismeretnek összeegyeztetését szolgálja a 3 év óta megjelenő *Dennert-féle „Glauben und Wissen“* c. stuttgarteri havi folyóirat is.

A nagyhirű és közelmúltban elhunyt greifswaldi egyháztörténetudós műve bizonyos tekintetben jubilárisévszázados emlékezés arra az óriás lendületre, a melyet a természettudomány 1781 óta nyert s a mely egy Herschel, Watt, Priestley, Lavoisier és Volta nevéhez és tudományos kutatásához fűződik. Mert hát szerinte az 1781. év nem csupán Lessing halálzási és Kant kritikai böleseletének születési éve, hanem egyúttal a „természet feletti uralom korszakának“ fordulója is; a melyhez Uranusnak Herschel által való fölfedezése, a gőzgépnek Watt-féle tökéletesítése, a kemiának Priestley-Lavoisier-féle reformációja, a természet nyers erőinek az emberi ipar, technika és gyógyászat által való legyőzése; egyszóval az emberi szellemnek vagyis a tudománynak a természet felett való uralma fűződik.

De még egy más szempont is jön itt tekintetbe. Művünk szerzője ismert nevű theologus, kinek a természettudományi ismeret terén való alapos tájékozottsága „Geschichte der Beziehungen zwischen Theologie und Naturwissenschaft“ c. művéből, szélesebb körökben is eléggé ismeretes. E művével véget akar vetni annak a modern publicistika által terjesztett véleménynek, mintha a természettudományi ismeret kizárná a vallásos hitet, megdöntené a keresztényen vallás alapigazságait,

s kezdve Voigt és Moleschottól fel egészen a jénai Häckel-ig, csak az atheismussal és materialismussal volna azonos. A természettudománynak semmi köze a hitetlenséghez, s a természettudósok hitvallása is a keresztyénség; a mint erre Dubois Reymond példája tanít, a ki ismeri a természettud. kutatások határait és korlátait, a melyeken túl már a vallás spherája kezdődik. Szerzőnk szerint, a természetnek tudományos kutatása, s újabbán annyira kibővült és meggazdagodott természetismeretünk is csak a szellem uralma mellett bizonyít a természet fölött, s ennyiben „Istennek biznysága az a természeteti élet rendjében és törvényszerűségében.“ Épen e szellemi uralom igazolja a legfényesebben „a természetnek isteni eredetét és rendjét az egész vonalon.“ E tételt igazolják a legújabb természettudományi és anthropologiai kutatások vívmányai is, mint a milyen pl. Blumenbaché az ethnologiában, Jones, Herbas és Boppé az összehasonlító nyelvészet terén, Couvieré az összehasonlító anatómiában és paläontológiában, Humboldt Sándoré a physikai földrajzban és meteorológiában stb. Mindenütt ott látjuk az átmenetet a pusztá természetismeretről a természet feletti energikus uralom gyakorlására, tehát a természet világának elméleti kutatásáról annak az emberi szellem által való gyakorlati birtokba vételére. E gondolatot fejezi ki már amaz isteni megbízás is: „Töltsétek be a földet és hajtsátok azt birodalmatok alá és uralkodjatok azon!“ E megbízással az ember számára a közművelődés lényege van kimondva. A világot alattvalójává és sajátjává tenni, ez az ember közművelődési feladata. E célból az Isten az egész világot kezébe adta az embernek. A földi élet, egész világ legyen az emberé, az ő anyagi és lelki birtoka: ez az Isten akarata és ez a mi hivatásunk.

Szerzőnk műve 2 nagyobb részre oszlik; mindkettő a természettudományi törekvéseket ismerteti és pedig amaz első 1781-ig, ez utóbbi 1781 óta. Sorra, egymás után megszólaltatja amott a keresztyénség előtti görög és római, majd a közép- és újabbkori természettudósokat, hogy aztán 1781-től kezdve, egyenkint bemutatassa és keresztyén vallásos meggyőződésüket illetőleg, behatóbban méltassa az égi jelenségek kutatóit (Herschel, Laplace, Gauss, Leverrier, Sechi), a kiválóbb physikusokat és mechanikusokat (Watt, Fulton, Stephenson, Volta, Ampère, Oersted, Brewster és Mayer R.), a kemikusokat (Lavvisier, Priestley, Cavendish, Davy, Faraday, Liebig, Berzelius, Schönbein, Chevreul, Wurtz, Dumas, Pasteur), a meteorologusokat és geologusokat Deluc, Saussure, Humboldt S. Ritter R., Herschel, Ratzel), a mineralogusokat és paläontologusokat (Werner Á., Schubert, Raumer, Buch, Couvier, Lyell), a botanikusokat (id. Decandolle, Martius, Braun S., Hesz, Wigand), a zoologusokat (Lamark, Oken, Ehrenberg, Agassiz, Barrande, Rutimeyer, Dawson), az anthropologusokat és biológusokat (Blumenbach, Wagner R., Bauer, Darwin és a darwinismus) s a physiologusokat és orvosokat (Bichat, Bernard, Cooper, Bell, Lister, Rokitanszky, Hyrtl, Heim, Kufeland, Schönlein stb.). A még élő tudósokat szándékosan mellőzi, bár a legújabb electrotechnikai kutatások is mindenütt az organizáló technika, vagyis az emberi szellem uralmát mutatják elméleti és gyakorlati tekintetben egyaránt, a yers természeti erő felett.

„Rückblick und Blick, auf die Gegenwart“ c. záró fejezetében aztán összefoglalja történeti fejtegetéseinek positiv eredményeit. A történelem biznysága nem ad igazat a hitetlenség modern fanatikusi (nagyobbára zsidók) amaz állításának, a mely szerint az alapos természettud. kutatással s általában a természetismerettel a keresztyén vallásos meggyőződés össze nem volna egyeztethető, mely állítás azért egyszerűen a „történeti hazugságok“ rovatába való. A természettudomány életrajzi története határozottan ellene bizonyít a természettud. kutatás s a hitetlenség közötti állítólagos szolidaritásnak. A kutatás lényegébe mélyebben beható tudósok közül — dacára egyik-másik szkeptikus jellemének — egyet sem mellőzött, s

úgy találta, hogy mindmegannyian — Laplace, Humboldt, Lyell, Lamarck, Darwin, Bichat, Bernardt, Virchow ép úgy, mint Gauss, Faraday, Liebig, Ritter, Mayer, Couvier, Bell, Hyrtl, Baer, és Romanes — „Istennek tanubiznyságai és hitvallásteveői a természet birodalmában.“ Dennert „Religion der Naturforscher“ és Schmid „Naturbekenntniss eines Theologen“ c. művéhez hasonlóan szerzőnk is történeti alapon kimutatja, hogy a kiválóbb természettudósok nagy többsége Istenben hívő a szónak tágabb értelmében véve s hogy a 242 theista irányú vallásos gondolkodó közül 90, vagyis 39%, a szigorúbb egyházfelekezeti iránynak a híve. Sőt a jezsuita Knellernek kutatásai is azt igazolják, hogy a hitetlen vagy vallásellenes természettudósok száma igen csekély s így a modern természettudományi törekvések és a vallástalanság állítólagos szolidaritása történelmileg egyáltalán nincs beigazolva. Korunk sajnátságos szellemi irányának és művelődési viszonyainak tulajdonítandó csupán, ha a természettudósok közül némelyek rationalista, mások pantheista, vagy tán határozottan közönyös vagy épen ellenséges vallásos felfogásnak hódolnak.

És nincs okunk tartani a jövőtől sem. Nem a materialismusé, hanem azé a valódi empirismusé a jövő, a mely a külső természeteti élet exakt kutatásai mellett olvasni tud a belső élet tapasztalati világában is. „A valódi természettudósok — ugymond Zöckler — mindig 2 egymás mellett lévő szövegből fognak tudni olvasni; a természet könyvéből épűgy, mint a kijelentés könyvéből s kutatásaik közben mindig vissza fognak térni, egy-egy Kepler és Galilei, Haller és Euler, Couvier és Agassiz vallásához.“ S ha lesznek tovább is, a kik tagadni fogják a láthatatlan szellemet, Istennek valódi hitvallói a természet birodalmából nem fognak kihalni mindaddig, a míg a természet természet marad. A természet is az Istené, s így annak valódi kutatói mindvégig az isteni igazság és dicsőség hirdetői maradnak.

A mű végén az egyes természettudósok élet- és jellemképehez fűzött bőséges irodalomtörténeti jegyzetek s az ismeretett kutatók alfabetikus sorrendje csak emeli a mű kezelését és hasznavehetőségét. Haszonnal és nagy lelki épülésére forgathatja mindenki, a kinek az isteni kijelentés nyomainak a természet nyitott könyvében való felismerésére nyílt szeme és érzéke van.

D.—s.

Szerkesztői üzenetek.

Dunántúli. A pápa esküoldó hatalma a józan ész és keresztyén hit szempontjából egyiránt absurdum. Az eskü alól csak az menthet föl, a kinek lekötélvezük magunkat. Más senki, ha még oly nagy hatalmasság is. Ha mégis megtörténik, az ámitás és esalás. — A processiót ma körmenetnek vagy járdalatlak is mondják. Mi jobbnak tartjuk a régi XVI. századi s igazán jellemző, festő; kerengés szót. (Szegei Gergelynél). Nyelvünk is gazdagodik vele.

M. V. Budapest Megkaptam. Megtörtént.

Aszód. Levél megy. A könyvet is küldjük.

Torzsa. A napokban levél megy.

Zichy Mihálynak

„LUTHER WARTBURGBAN“ című képe ne hiányozzék egy protestáns családban se

Kapható 6 és 12 koronás kiadásban
Petrik Gézánál Budapesten, H. ker.,
Donáti-utca 49. Megfelelő keret külön.